

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА
У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

*Монографія
за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець*

Тернопіль – 2017

УДК 378: 811.161.2

ББК 81.411.1–9

П 32

*До друку рекомендувала вчена рада Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(протокол № 8 від 1 березня 2017 року)*

Рецензенти:

Іван Хом'як – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія»;

Олена Семеног – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Ірина Задорожна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Підготовка вчителя-філолога у педагогічному вищому навчальному закладі: монографія / за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець. – Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. – 420 с.

ISBN 978-617-7516-39-1

Монографію присвячено комплексній мовній підготовці вчителя-філолога у динамічному освітньому середовищі. Висвітлено особливості формування засадничих компетентностей майбутніх фахівців на професійно зорієнтованих дисциплінах на рівні освітнього ступеня бакалавра і магістра.

Для освітян – викладачів, магістрантів, аспірантів, докторантів і вчителів.

УДК 378: 811.161.2

ББК 81.411.1–9

ISBN 978-617-7516-39-1

© Колектив авторів, 2017

© ФОП Осадца Ю. В., 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (Любов Струганець).....	5
ЗАМІСТЬ ВСТУПУ. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛІНГВОДИДАКТИКИ (стартові позиції дослідження) (Володимир Мельничайко).....	7
РОЗДІЛ 1. ТРАЄКТОРІЯ МОВНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА.....	19
1.1. Удосконалення змісту курсу «Практикум з української мови» з метою формування фахових компетентностей студентів-філологів (Олена Штонь)	19
1.2. Система вправ на заняттях з української діалектології у ракурсі підготовки майбутніх філологів (Марія Наливайко)	42
1.3. Теоретико-методичні засади навчання синтаксису і пунктуації української мови у вищій школі в контексті сучасних європейських орієнтирів (Ірина Бабій, Ніна Свистун)	51
1.4. Культуромовна підготовка вчителя-філолога (Любов Струганець)	75
1.5. Методика вивчення дисципліни «Лінгвістичний аналіз тексту» (Леся Златів).....	93
1.6. Навчальний курс «Риторика» на факультеті філології і журналістики у педагогічному вищому навчальному закладі (Елеонора Палихата)	107
1.7. Інтегрований підхід до вивчення словотвору (Мирослава Пігур).....	122
1.8. Особливості вивчення курсу «Соціальні діалекти української мови. Міський сленг» (Тетяна Миколенко).....	141
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦЯ	150
2.1. Формування комунікативного компонента професійної компетентності педагога в умовах ступеневої вищої освіти (Марія Стахів)	150
2.2. Наступність під час вивчення української мови між середньою і вищою ланками освіти (Мирослава Криськів)	167

2.3. Проблемний метод у курсі «Методики навчання української мови» (Володимир Мельничайко, Мирослава Криськів)	177
2.4. Пропедевтична підготовка до систематичного курсу синтаксису під час опрацювання несинтаксичних розділів шкільної програми (Володимир Мельничайко)	188
2.5. Новітні підходи до професійної підготовки магістрів-філологів у процесі вивчення курсу «Методика викладання української мови у ВНЗ» (Галина Дідук-Ступ'як)	208
2.6. Курсова робота з методики навчання української мови як самостійна навчально-наукова праця студента (Володимир Мельничайко, Лариса Головата)	223
ЛІТЕРАТУРА.....	247
ДОДАТКИ. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІН.....	259
Практикум з української мови (Олена Штонь).....	260
Українська діалектологія (Марія Наливайко).....	273
Сучасна українська літературна мова (синтаксис) (Тетяна Вільчинська, Ірина Бабій, Ніна Свистун).....	287
Методика навчання української мови (Елеонора Палихата)	301
Культура української мови (Любов Струганець)	326
Лінгвістичний аналіз тексту (Леся Златів)	350
Риторика (Елеонора Палихата).....	362
Методика викладання української мови у ВНЗ (Володимир Мельничайко, Лариса Головата)	374
Динамічний словотвір (Мирослава Пігур).....	391
Соціальні діалекти української мови. Міський сленг (Тетяна Миколенко).....	406
ПРО АВТОРІВ.....	418

1.5. Методика вивчення дисципліни «Лінгвістичний аналіз тексту»

Оскільки в мовознавстві у другій половині ХХ ст. чітко окреслилися такі дисципліни, як «Лінгвістика тексту», «Лінгвістичний аналіз тексту», «Мова художньої літератури», «Стилістика», «Стилістика художнього мовлення», «Лінгвостилістика», «Інтерпретація тексту» та інші, а у програмах із української мови для середніх шкіл введено розділи й теми з «Лінгвістики тексту» та «Лінгвістичного аналізу тексту» (5, 9 класи), то відповідно у навчальних планах філологічних факультетів з'явився курс, який має на меті навчити студентів лінгвістичної роботи з текстом, поєднати теоретичні знання і практичні навички з усіх лінгвістичних та літературознавчих дисциплін.

Як зазначено в енциклопедії «Українська мова», лінгвістичний аналіз тексту (далі – ЛАТ) – це аналіз будь-якого тексту як продукту мовно-розумової діяльності людини із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів із метою виявлення його структурно-сміслової єдності, комунікативної спрямованості та інтерпретації упорядкування мовних засобів для вираження смислу [УМЕ 2000, с. 291].

Об'єктом лінгвістичного аналізу тексту може бути науковий, офіційно-діловий, публіцистичний і художній тексти, а також текст реклами, усний виступ, діалог тощо, а предметом – виділення в ньому і характеристика мовних одиниць різних рівнів: фонетичного, морфемного, словотвірного, лексичного, граматичного та ін. [Кочан 2008, с. 11].

Мета навчальної дисципліни «ЛАТ» – забезпечити засвоєння теоретичних знань із лінгвоаналізу та вміння їх застосовувати до конкретного тексту; виробити вміння використовувати знання суміжних дисциплін для глибокого прочитання художнього тексту; формувати ґрунтовну філологічну освіту майбутнього вчителя-філолога.

Основними завданнями вивчення дисципліни «ЛАТ» є такі: навчити студентів визначати одиниці та категорії тексту, з'ясувати особливості текстів різних стилів і жанрів, виявляти послідовність

лінгвістичного аналізу художніх і нехудожніх текстів; ознайомити із сучасними методиками ЛАТ.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні знати про основні поняття й терміни ЛАТ; основоположні поняття мови як системи (фонетики, орфоєпії, лексики, фразеології, морфології, словотвору, синтаксису), літературознавчі терміни; теоретичні основи лінгвоаналізу (методологічні основи, методи, прийоми та етапи аналізу художнього й нехудожнього тексту); історію української та світової літератури; засоби виразного читання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні вміти: визначати основні терміни і поняття ЛАТ; виразно прочитати (продекламувати) текст, вмотивовуючи вибір засобів виразності; визначати ідею тексту; застосовувати для дослідження художнього тексту категорію образу автора; здійснювати рівневий та комплексний лінгвістичний аналіз художнього тексту; здійснювати лінгвістичний аналіз нехудожніх (наукових, публіцистичних, рекламних, офіційно-ділових) текстів; обґрунтовано вибирати для лінгвістичного аналізу об'єкт (текст) та метод (методи) дослідження [Златів 2015, с. 5].

В умовах сучасної університетської освіти викладачі шукають ефективні шляхи опанування мовознавчої дисципліни, насамперед підходи. Підхід до навчання мовознавчої дисципліни розглядаємо як «методологічну категорію лінгводидактики, що позначає складне багатовимірне явище, структурними компонентами якого є принципи, технології, методи, прийоми, засоби та форми навчання і якому властиві концептуальність, процесуальність, системність, керованість та дієвість» [Омельчук 2015, с. 38–39].

У викладанні дисципліни «ЛАТ» реалізуємо такі підходи: особистісний, компетентнісний, синергетичний, контекстний, загальнодидактичний, системно-лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний, соціокультурний, дослідницький [ПМНМДВШ 2015, с. 24–27], усвідомлюючи, що кооперації між наявними підходами у викладанні дисципліни можна досягти лише за умови реалізації нової філософії освітньої діяльності, інноваційного мислення, пошуку оптимальних методів, прийомів, форм організації навчально-виховного процесу та інноваційних технологій навчання.

Зміст дисципліни є основою технології навчання. Перший змістовий модуль «Загальні питання лінгвістичного аналізу тексту» включає дві теми: «ЛАТ як наука і навчальна дисципліна», «Текст як об'єкт дослідження. Основні терміни і поняття ЛАТ»; другий змістовий модуль «Лінгвістичний аналіз художнього тексту» – чотири теми: «Специфіка лінгвістичного аналізу художнього тексту», «Фонографічний та морфемно-словотвірний рівні аналізу художнього тексту», «Лексико-фразеологічний та морфолого-синтаксичний рівні аналізу художнього тексту», «Методика лінгвістичного аналізу художнього тексту»; третій змістовий модуль «Лінгвістичний аналіз нехудожнього тексту» – три теми: «Лінгвістичний аналіз наукового й публіцистичного тексту», «Лінгвістичний аналіз рекламних текстів та текстів офіційно-ділового стилю», «Методика лінгвістичного аналізу нехудожнього тексту».

До змісту дисципліни «ЛАТ» ми свідомо не вводимо деяких тем, тісно пов'язаних із новітніми підходами до інтерпретації тексту в контексті сучасного парадигмального простору лінгвістики, оскільки до варіативної частини навчальних планів філологічних факультетів сьогодні введено такі спецкурси, як «Дискурсологія», «Лінгвістика тексту», «Текстознавство», «Комунікативна лінгвістика» та інші, об'єктом яких є текст, що розглядається під різними кутами зору.

Серед ключових питань лекційного курсу «ЛАТ» – предмет і об'єкт ЛАТ як науки; визначення тексту та багатовекторність його трактувань у науковій літературі, ознаки тексту: цілісність, зв'язність, членування, лінійність, інформативність, структурно-смілова завершеність, модальність, інтерсуб'єктивність, ефективність, переконливість, істинність, вплив, апелювативність, інтертекстуальність та ін.; контекст і підтекст; модель тексту; окремі елементи тексту: слова-концепти, символічні значення, власні імена; класифікація текстів; образ автора – категорія комплексного аналізу художнього тексту; специфічні особливості аналізу мови художнього твору та нехудожнього тексту; методи лінгвістичного аналізу художнього та нехудожнього тексту.

Досі не вирішеною є проблема методів лінгвістичного аналізу тексту. Мовознавці відзначають відсутність усталеної системи процедур лінгвістичного аналізу тексту, а також термінологічного

апарату такого аналізу. Наприклад, білоруський текстолог О. Ревуцький зазначає, що попри значну кількість спеціальних навчальних посібників і підручників із ЛАТ, «методика курсу поки що не ґрунтується на єдиному, загальноприйнятому понятійно-термінологічному апараті і не є чіткою скоординованою системою прийомів, методів й етапів навчання» і робить такий висновок: «Для того, щоб аналіз тексту дійсно став системним і цілісним, його необхідно будувати на теоретичній базі, яку здатна надати сучасна лінгвістична наука про текст, збагачена даними теорії мовленнєвої діяльності, герменевтики й інших наук, що розвивалися протягом останніх років і які мають відношення до породження, сприйняття й розуміння тексту». Дослідник пропонує три принципових орієнтири системного філологічного аналізу художнього тексту – увагу до смислового, змістового боку тексту, представленого текстовими категоріями, до комунікативного занурення тексту й до естетичних якостей художніх текстів [Ревуцький 1998, с. 8].

М. Крупа зазначає, що в лінгвоаналізі використовують такі методи дослідження: семантико-стилістичний, порівняльний, стилістико-статистичний, метод стилістичного експерименту. Крім загальних методів, якими користуються всі підрозділи стилістики, лінгвоаналіз має притаманні лише йому. Розглянемо ці методи.

1. Метод «слово-образ (мікрообраз)» – виявлення того комплексу мовних засобів різних рівнів з усіма стилістико-смісловими нюансами, який служить для створення певного мікрообразу в системі художньо-образного мислення письменника; окремий образ відображає ідейно-художній задум цілого тексту.

2. Метод комплексного аналізу художнього тексту, який забезпечує лінгвістична категорія образу автора.

3. Метод повільного прочитання художнього тексту передбачає лінгвостилістичне опрацювання кожної мовної одиниці з метою обґрунтованої мотивації авторського вибору.

4. Метод лінгвістичного аналізу за мовними рівнями.

5. Метод комплексного дослідження позатекстових факторів мовної особистості письменника: мовне оточення, освіта, лектура та ін. Застосування методу передбачає виявлення в художньому тексті

тематичних і стильових домінант, образно-асоціативних полів, ключових слів та наскрізних образів.

6. Метод естетичного спостереження над словом у художньому тексті.

7. Метод компонентного аналізу, безпосередньо спрямований на розкриття семантичних основ образності, парадигматики естетичних значень.

8. Метод дослідження лексико-семантичних полів.

9. Контекстний та інтертекстуальний метод аналізу мовних одиниць. У художньому тексті він дозволяє простежити функціонування наскрізних образів, мовних знаків культури у горизонтальному та вертикальному контексті словесності [Крупа 2005, с. 23–24].

В. Мельничайко радить у процесі лінгвістичного аналізу враховувати характерні особливості як цілісного твору, так і його компонентів, частотність використаних автором засобів, а також застосовувати стилістичний експеримент, пов'язаний із синонімічними замінами слів і синтаксичних конструкцій, і спостереження впливу таких замінів на якість висловлення змісту (до цього прийому нерідко вдаються самі автори, прагнучи вдосконалити свої твори), зіставляти окремі фрагменти твору з близькими за змістом творами інших авторів, з іншими творами того самого автора, з іншими варіантами самого твору тощо [Мельничайко 1999, с. 11].

На практичних заняттях основну увагу зосереджуємо на актуалізації мовознавчих та літературознавчих понять, необхідних для лінгвістичного аналізу, та на методиці рівневого й комплексного аналізу різних жанрів художнього й нехудожнього тексту.

Наведемо опорний конспект одного із практичних занять, на якому студенти відпрацьовують уміння й навички рівневого аналізу художнього тексту. Безперечно, на такому занятті домінують вправи і завдання аналітичного характеру.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2**Тема. Фонографічний та морфемно-словотвірний рівні
аналізу художнього тексту*****Контрольні запитання***

1. Алітерація й асонанс.
2. Анафора й епіфора.
3. Ритм.
4. Вигуки. Звуконаслідування. Графон.
5. Стилістичні функції суфіксів і префіксів.
6. Повтор морфем. Тавтологія.
7. Оказіональні слова.

Рекомендована література

1. Беценко Т. Фоностилестичний рівень філологічного аналізу художнього тексту (на прикладі поезії П. Тичини «О панно Інно...») / Т. Беценко // Дивослово. – 2013. – № 2.
2. Бровченко Т. Інтонаційні засоби мовної експресії / Т. Бровченко // Мовознавство. – 1989. – № 2.
3. Левицький В. Звуковий символізм: основні поняття, ідеї, результати / В. Левицький // Мовознавство. – 1993. – № 1.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. – К. : «Академія», 1997.
5. Колоїз Ж. Українська оказіональна деривація: монографія / Ж. Колоїз. – К. : Акцент, 2007.
6. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. / І. Кочан. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008.
8. Чабаненко В. А. Стилестика експресивних засобів української мови : монографія / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002.

Проблемні запитання

1. Які значення надавали звукам представники декадентської течії?
2. Чи властиві асонанс та алітерація текстам прози і драматургії?
3. Чи властивий ритм художній прозі? Проілюструйте прикладом.
4. Якими звуковими комплексами передається на письмі сміх?
5. Які ви знаєте види графона? Розкрийте їх функційне навантаження.
6. Яку функцію виконує морфема в ієрархічній системі мови?

7. Яку функцію у слові виконують префікси? Яка існує класифікація префіксів за стилістичними ознаками і сферою уживання? Доведіть, що афікси здатні насичувати текст додатковим змістом.

Практичні завдання

1. Доберіть уривки з творів сучасних авторів, у яких використано алітерації, асонанси, анафори, епіфори, звуконаслідування, графон. Зробіть фрагментарний лінгвістичний аналіз текстів, користуючись поданою схемою.

Схема фонографічного аналізу тексту

1. Знайдіть у тексті фонетичні засоби увиразнення і перелічіть їх.
2. Чи є алітерація та асонанс у тексті? Які саме звуки повторюються? Який звуковий образ створюється?
3. Чи є у тексті звукова анафора чи епіфора? Яка їх функція у тексті?
4. Охарактеризуйте ритм і риму поетичного тексту. Дайте їх детальний аналіз (віршовий розмір, чоловіча, жіноча чи дактилічна рима; спосіб римування).
5. Чи є у тексті вигуки? З якою метою їх ужито?
6. Чи є у тексті звуконаслідувальні слова? Яка їх функція?
7. Графічні особливості тексту.
8. Графони у тексті, їх особливості. Чи є мовлення вони позначають?
9. Функції великої літери, пунктограм.

2. Доберіть самостійно фрагменти художніх текстів із афіксальними та кореневими повторами, тавтологіями, оказіональними словотвірними одиницями. Доведіть, що вони здатні насичувати текст додатковим змістом. Зробіть морфемно-словотвірний аналіз одного із дібраних текстів за поданою схемою.

Схема морфемно-словотвірного аналізу тексту

1. Чи є у тексті специфічні афікси (префікси, суфікси)? Яка їх функція у тексті?

2. Чи спостерігаємо повтори морфем? З якою метою це робить автор?

3. Чи є у тексті оказіональні слова? За якою моделлю вони утворені?

4. Чи є у тексті тавтологія? Яка її функція?

Завдання для аудиторної роботи

1. Визначте складники поетичної фонетики в поданих уривках текстів, обґрунтуйте їх художню доцільність.

1) *Так тихо тліють тіні.*

Таїна труїть (Д. Гордійко).

2) *Біднесенький мій ліс!*

Він зовсім задубів

Вже листопад підкрався з-за дубів (Л. Костенко).

3) *«Могу лі, теє-то як його, без отстрочок, волокити, проторов і убитков получить во вічноє і потомственное владініє тебе, движимое і недвижимоє іменіє для душі маєй!»* (І. Котляревський).

4) *«Пгавда, бгатику, їй Богу, пгавда, сказав Черевань»* (П. Куліш).

5) *«Степане! Біжи вівці вилучати!» «Біжи сама-а!» «Що-о? Де-е?»* (Т. Бордуляк).

6) *«Хто се, хто се на тім боці чеше косу»* (Т. Шевченко).

2. Визначте складники поетичної морфології в поданих уривках текстів, обґрунтуйте їх художню доцільність.

1) *«В давній золотій печалі*

Лебедіють небеса» (Д. Павличко).

2) *«Любїть Україну у сні й наяву,*

Вишневу свою Україну» (В. Сосюра).

3) *«Весна! Весна! Яка блакить!*

Який кругом прозор!

Садками ходить брунькоцвіт,

А в небі злотозор» (П. Тичина).

4) *«Княжий замок очив навколо своїми бійницями»* (В. Харчук).

5) *«Ми – атомні заложники прогресу*

Вже в нас нема ні лісу ні небес

Так і живем од стресу і до стресу

Абетку смерті маємо – АЕС» (Л. Костенко).

6) *«Стояла баба, руки склала.*

Старій давно пра-пра-пра-пра...» (М. Вінграновський).

7) *«Я вас люблю великою любов'ю,*

Моя старенька мамо, тату мій...» (Д. Павличко).

8) *«Скільки є поезійок таких,*

що як слиз на прибережній гальці» (В. Третяков).

9) *«Ми – двоє крил: і ти, і я.*

Ти – двоє крил, бо я – твоя» (І. Драч).

10) *«Осокори за даллю далекою*

Підпирають в степу небосхил» (В.Симоненко).

3. Користуючись поданими вище схемами, проаналізуйте вірш

І. Драча «Бабусенція» на фонетичному та морфемно-словотвірному рівнях.

Ой оце чудне дівчатонько, ой-я,

Щосуботоньки їде з містонька

До бабоньки, до бабусеньки, ой.

Лишає свої інфузорії-туфельки,

Скидає свої лаковані туфельки,

Одягає куфайчатко порване, ой-ой-оєчки.

У бабцюлі, у бабусеньки, ой,

Взува старі чоботи-шкаרבани,

Бабчині чоботи-чоботищеньки.

Наносить води повну балію –

Ще відро, ще відро, ще відеречко,

Та в баняки, банячища, ой.

Та любисток зімліє в горнятах,

Аж зімліє бабусина хата, ой-ой-ой,

Хата, хатуся, хатинонька,

Хатусенька, Хата Стріхівна, ой.

– Заворожи мені, бабченько, ой-я,

Бабусенько, бабуліня, бабусенція.

Ой гаряча, ой бабулик, ой-ой-ой-єчки.-

Ляпотить, хлюпотить у ночовоньках

Дівуліня, дівчина, дівогоренько,

А бабуся так і вештається, ой-я,
 А бабище все шупортається, ой-я,
 З кочергами, з баняками, банячищами...
 Внучка, внученька, студентонька
 Спить у баби на ряднині, на рядні
 Під кожухом, кожушицьком, кожушариськом.
 На лежанці в цмоки цмокає, аж оєчки.
 (Випадає їй каззонний дім,
 І валет бубновий в нім,
 Туз хрестовий заберу,
 Швидше вже сама помру...)
 А дівуля, дівчинина, дівувальниця
 До кожуха, кожушенька так і горнеться,
 А бабуся, бабулиня, бабусенція
 До дівчиська, дівчиниська так і тулиться –
 Сиротина ж, сиротуля, сиропташечка,
 Бабумамця, бабутатко, бабусонечко...

Завдання для самостійної роботи

1. Законспекуйте в робочих зошитах основні положення статей, поданих у списку рекомендованої літератури.

2. Дайте стислі відповіді на запитання проблемного характеру:

1) Що вам відомо про стилістичну графіку? На які групи вона поділяється?

2) Що ви можете сказати про семантику великої літери?

3) Що таке okazіональний словотвір? Назвіть групи новотворів за формальними і семантичними ознаками. У текстах яких стилів трапляються okazіоналізми?

3. Прочитайте вірш Б.-І. Антонича «Осінь». Визначте засоби створення образності, охарактеризуйте їх. Спробуйте сформулювати основну ідею вірша.

Комплексний лінгвістичний аналіз тексту здійснюємо за такою схемою:

1. Визначте приналежність тексту до функціонального стилю.
2. Визначте тему та ідею твору.
3. Встановіть жанр тексту.

4. Визначте спосіб вираження змісту (проза чи поезія).
5. Встановіть логічний спосіб подачі інформації (розповідь, опис, міркування).
6. Вкажіть на характер побудови тексту (мова монологічна чи діалогічна).
7. Лінгвістичний аналіз тексту: лексичний; фонетико-орфоепічний; морфемно-словотвірний; частиномовний; синтаксичний.
8. Визначте мовну домінанту тексту.
9. Виділіть індивідуально-авторські мовні засоби, які створюють індивідуальні особливості саме цього тексту.
10. Зробіть висновок про те, які лінгвістичні засоби є найдоцільнішими, які несуть основне смислове і виразове навантаження, сприяють точній передачі теми та ідеї твору.

Окрім різних видів аналізу текстів, на практичних заняттях застосовуємо сучасні технології навчання, зокрема роботу в парах, в проблемних групах із застосуванням методів мозкового штурму, евристичних запитань, гіпотез, рецензування, рефлексії, моделювання, проектів тощо, активно залучаємо студентів до роботи з електронними носіями (електронні книги, підручники, довідники, енциклопедії, словники, ресурси мережі Інтернет, електронна пошта, скайп-зв'язок, віртуальне навчальне середовище).

Упродовж вивчення дисципліни студенти опрацьовують чимало наукових і навчально-методичних матеріалів із аналізом текстів різних стилів, жанрів, здійснених фахівцями. Наведемо приклади таких завдань:

1. Опрацюйте статтю В. Мельничайка «Гімн жертвовному кохання» [Мельничайко 2010, с. 191–198]. Проаналізуйте віршець лінгвістичного аналізу сучасної поезії Ліни Костенко «Любов Нансена». Законспектуйте основні положення статті у зошитах.

2. Зробіть повний лінгвістичний аналіз новели М. Коцюбинського «Intermezzo». Скористайтесь статтею Л. Мацько «Мовні засоби образності у новелі М. Коцюбинського «Intermezzo» [Мацько 1982, с. 43–49].

Такі завдання студенти виконують як на практичних заняттях, так і в межах самостійної роботи з дисципліни. Щоб самостійна робота була

результативною, її необхідно планувати в поєднанні з іншими формами навчання, ретельно відбирати зміст, обсяг матеріалу, методи і форми роботи, узгоджуючи їх на рівні кафедри й усього факультету. Відсутність внутрікафедральної та міжкафедральної координації у плануванні самостійної роботи призводить до переобтяження студентів однотипною і нецікавою діяльністю, нівелювання наукових та пізнавальних інтересів окремих індивідів, що в свою чергу суттєво знижує ефективність цієї діяльності загалом.

Із метою організації та оцінки самостійної роботи студентів ми застосовуємо технологію портфоліо як папку індивідуальних досягнень студента із дисципліни, що включає сукупність різноманітних творчих, дослідницьких робіт студента, є описом і документальним підтвердженням форм і напрямків його навчальної та творчої активності.

Портфоліо складається з інваріантної частини (комплекту документів, розробленого викладачем) і варіативної частини (документа, розробленого самостійно студентом й узгодженого з викладачем). Інваріантна частина портфоліо містить такі документи: самостійно виконані роботи (конспекти наукових статей і реферати, словник термінів із лінгвоаналізу); результати поточних письмових робіт, підсумкових контрольних робіт, тестів; обов'язкові індивідуальні роботи (комплексний лінгвістичний аналіз художнього і нехудожнього текстів); таблиці. Варіативна частина портфоліо містить результати виконання індивідуального науково-дослідного завдання (навчального проекту). Викладач пропонує лише орієнтовні напрямки для дослідження, студенти самостійно формулюють тему, зміст і структуру роботи, узгоджуючи їх із викладачем. Варіативна частина портфоліо не є обов'язковою для виконання студентом.

Для оцінювання портфоліо ми використовуємо такі критерії: оригінальність презентації ідеї; виконання роботи високого рівня складності; наявність елементів власного дослідження; всебічне розуміння проблеми; використання самостійно складених узагальнювальних таблиць, словників термінології під час презентації матеріалів; вміння чітко й аргументовано викладати свою думку під час захисту проекту, дискутувати, рецензувати науково-навчальні здобутки одногрупників.

За ґрунтовно виконану самостійну роботу студент може отримати до 25 балів. За науково-дослідну роботу з проблем лінгвоаналізу студент може також отримати і додаткові бали: за виступ на студентській науковій конференції у своєму ВНЗ – 15 балів, за виступ на студентській науковій конференції в інших ВНЗ – 25 балів, за публікацію у збірнику наукових праць – 20 балів, за участь у всеукраїнському або регіональних конкурсах студентських наукових робіт – до 40 балів [Златів 2012, с. 46].

Застосування технології портфоліо під час засвоєння дисципліни «ЛАТ» дає змогу: відобразити ступінь творчої активності студента під час вивчення різноманітних тем, розділів і дисципліни загалом; простежити індивідуальний прогрес студента, що відбувався під час навчання; підтримувати і стимулювати навчальну мотивацію студента; заохочувати активність і самостійність; розширювати можливості навчання й самоосвіти; розвивати навички рефлексивної діяльності; об'єктивно оцінити рівень навчальних досягнень студента.

Модульна контрольна робота поєднує різні види роботи: тестова її частина дозволяє перевірити рівень засвоєння теоретичних знань із дисципліни, а практична – навички лінгвоаналізу. Наведемо фрагмент підсумкової контрольної роботи.

I рівень (1 бал)

1. Уперше ЛАТ як окрему наукову дисципліну в українському мовознавстві почали розглядати у такий період:

- а) 70-80-х роках ХХ ст.;
- б) 60-70-х роках ХХ ст.;
- в) 50-60-х роках ХХ ст.

2. Епанода – це:

а) фігура накопичення, що ґрунтується на вживанні одного слова чи словосполучення, що використовується на початку одного речення й повторюється в кінці наступного речення чи періоду;

б) фігура накопичення, що ґрунтується на вживанні фінального компонента попередньої синтагми у функції ініціального після основної одиниці;

в) специфічний вид зв'язку між компонентами висловлювання, побудований на багатосполучниковому поєднанні слів із певною стилістичною настановою.

II рівень (2 бали)

Охарактеризуйте граматичні засоби рекламних текстів. Наведіть приклади.

III рівень (2 бали)

Визначте, які мовні засоби в поданих уривках виконують яскраву виражальну функцію, поясніть, в чому вона полягає:

- 1) *Сунуться, сунуться хмари. Думи сумні* (М. Вороний).
- 2) *Місяць ясененький промінь тихесенький Кинув на нас* (Леся Українка).
- 3) *Найогидніші очі – порожні.
Найгрізніше мовчить гроза.
Найнікчемніші дурні вельможні.
Найпідліша брехлива сльоза.
Найпрекрасніша мати щаслива.
Найсолодші кохані вуста.
Найчистіша душа незрадлива.
Найскладніша людина проста...* (В. Симоненко).
- 4) *Возвеличу малих отих рабів німих* (Т. Шевченко).
- 5) *Де зараз ви, кати мого народу? Де велич ваша, сила ваша де?* (В. Симоненко).

IV рівень (4 бали)

Зробіть лінгвістичний аналіз вказаного викладачем тексту, користуючись схемою.

Отже, застосування сучасних підходів у викладанні дисципліни «ЛІТ», інноваційного мислення, пошук оптимальних методів, прийомів, форм організації навчально-виховного процесу та інноваційних технологій навчання сприяють якісному формуванню фахівців філологічної галузі.

Наукове видання

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА
У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВИЩОМУ
НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

Монографія

за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець

Підписано до друку 01.03.2017.

Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 24,41. Обл.-вид. арк. 18,98

Тираж 300 примірників. Замовлення № 03/17/3-25.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю. В

м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7

тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*